

ЕМІГРАЦІЯ ЯК ЛІТЕРАТУРНИЙ СЮЖЕТ У НОВІТНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ: ХУДОЖНІЙ ДОСВІД ТАНІ МАЛЯРЧУК

Присвячено темі еміграції в сучасній українській літературі. Зазначено, що різноманітні її варіанти – мотиви від'їзду, дії, вчинки, психологія мігрантів, їхні досягнення та ілюзії художньо осмислювалися в новітній українській прозі, найчастіше – у жанрі роману (твори Ірен Роздобудько "Ранковий прибиральник", 2004, "Я знаю, що ти знаєш, що я знаю", 2011, В. Єшкілев "Пафос", 2002, Наталки Доляк "Гастарбайтерки", 2012, Наталки Сняданко "Фрау Мюллер не налаштована платити більше", 2013, Ірени Карпи "Добрі новини з Аральського моря", 2019, А. Чапая "Понаїхали", 2015, Ольги Слоновьовської "Загублені в часі", 2018, а також британської письменниці українського походження Марини Левицької "Два фургони", 2008, "Коротка історія тракторів по-українськи", 2013, та ін.). Аналогічну тематику і проблематику порушує Таня Малярчук в іншому жанровому форматі – в оповіданні "Жаби в морі" (2019), написаному німецькою й удостоєному австрійської літературної премії імені Інг'єборг Бахманн. Для цього авторка обирає "сюжет зовнішнього переміщення" (Олена Романенко), концентруючи увагу на долі двох самотніх, покинутих людей із різних світів – українського емігранта Петра й аристократичної віденської фрау. Письменниця поєднує в розгортанні сюжету конфлікти зовнішній (життя без паспорта у чужій країні, порушення закону, постійне бажання бути непоміченим, виконувати найбруднішу роботу) і внутрішній (рефлексії щодо власного життя), акцентує увагу на втраті звичної системи координат головним героєм – не лише на чужині, а й на батьківщині, де його ніхто не чекає – ні мама, ні кохана. Відтак за допомогою символу, винесеного і в заголовок твору (жаби в морі), інтертекстуальних елементів (алюзії на образ диму в поезії Лесі Українки, образи Наталки й Петра з драми І. Котляревського "Наталка Полтавка") авторка, відштовхуючись від теми еміграції, порушує буттєві, загальнолюдські проблеми: про сенс людського життя, про любов як найвище мірило людяності, про невідворотність часу, про право людини на вибір і відповідальність за нього.

Ключові слова: тема еміграції, Таня Малярчук, новітня українська проза.

Вступ. У відомому словнику Б. Грінченка зафіксоване слово "заробітчанин", і потрактоване воно цілком нейтрально: "работник, идуций на заработки" [1, с. 90]. А 11-ти томний словник української мови пропонує уже два визначення слова "заробітчанин": перше, застаріле – той, хто ходить на заробітки, працює на поденних і строкових роботах; друге, розмовне – той, хто працює лише заради грошей, керуючись корисливими інтересами [11, с. 293]. Зрозуміло, що в радянському соціалістичному "раю" це поняття набувало негативних конотацій, проте в сучасній українській слововжиток останніх десятиліть воно стрімко ввірвалося й закріпилося. І це не дивно, бо з різних причин українці масово виїжджають на роботу за кордон, мріючи поліпшити своє матеріальне становище і повернутися до рідного краю. Проте найчастіше вони залишаються за кордоном, кидаючи виклик долі, змінюючи статус мігранта на емігранта. Скажімо, за офіційною інформацією (2018), за межами України працювало 10 мільйонів українців. Тож слово "заробітчанин" набуло буденного змісту в реаліях наших днів. Так, в укладеному С. Висоцьким, К. Коберник і М. Кригелем напівжартівливому словнику виразів, народжених у незалежній Україні, читаємо: "Заробітчани – кілька мільйонів українців, які нелегально реалізували американську мрію на суміжній європейській території. Еталон для інвесторів – не споживаючи мізерні вітчизняні блага, щорічно надсилають в Україну до \$5 млрд" [10]. Синонімом до нього виступає "гастарбайтер" – із негативним відтінком, оскільки в значеннєве коло цього поняття входить найменування людини, яка за невеликі гроші виконує низькокваліфіковану, часто важку та брудну роботу.

Мотиви від'їзду, дії, вчинки, психологія мігрантів / заробітчанин / гастарбайтерів не раз ставали об'єктом художнього осмислення в українській літературі. Культурний код цього явища закорінений у фольклорній традиції – у численних наймитських, бурлацьких, заробітчанських піснях. Уперше, як відомо, до теми еміграції звертається В. Стефаник, змалювавши болісний процес прощання з рідною землею в новелі "Камінний хрест". Її успішно підхоплюють Т. Бордуляк, Б. Лепкий, О. Маковей, А. Чайківський, Марко Черемшина, І. Франко.

Відтоді українство пережило (і переживає) кілька хвиль еміграції. У новітній українській літературі цією тематикою зацікавилися Ірен Роздобудько ("Ранковий прибиральник", 2004; "Я знаю, що ти знаєш, що я знаю", 2011), В. Єшкілев ("Пафос", 2002), Галина Тарасюк ("Янгол з України", 2006), А. Крим ("Нелегалка", 2006), Наталка Доляк ("Гастарбайтерки", 2012), Наталка Сняданко ("Фрау Мюллер не налаштована платити більше", 2013), А. Чапая ("Понаїхали", 2015), В. Махно ("Дім у Бейтінг Голлов", 2015), Ольга Слоновьовська ("Загублені в часі", 2018), Ірена Карпа ("Добрі новини з Аральського моря", 2019), а також британська письменниця українського походження Марина Левицька ("Два фургони", 2008, переклад Світлани Пиркало; "Коротка історія тракторів по-українськи", 2013, переклад О. Негребецького). Отож, не можна не погодитися з міркуванням О. Коцарева, який ще у 2016 р. зауважував: "І десять років тому, й раніше тільки лінивий не казав і не писав про те, як мало у вітчизняній літературі представлено цю надзвичайно важливу, драматичну та перспективну тематику. Вона ж бо стосується мало не кожної другої родини! Вона здатна так багато розповісти про наше суспільство, а разом із тим є достатньо екзистенційно зламною, щоб дати чималу поживу для естетичних пошуків" [2]. Ця думка суголосна твердженню М. Рябченко, яка роком раніше зазначала, що проблема заробітчанства глибоко не осмислювалася, натомість увага письменників зосереджувалася на загальнопсихологічних чи особистісних питаннях певного покоління [7, с. 195–203].

Методологія дослідження. Водночас тексти такої тематики стали предметом наукового осмислення в публікаціях згаданої М. Рябченко [7], Т. Ніколюк, Н. Шкляєвої [5], Т. Чонки [12], О. Сидоренко [8], О. Романенко [6], а Г. Скуртул захистила кандидатську дисертацію "Художнє осмислення еміграції в українській прозі останньої третини ХХ – початку ХХІ століття" (2015) [9]. Оглядаючи їх, можна зробити висновок, що об'єктом аналізу найчастіше ставали романи Марини Левицької "Два фургони", Наталки Сняданко "Фрау Мюллер не налаштована платити більше", Наталки Доляк "Гастарбайтерки", з малої прози – твір Галини Тарасюк "Янгол з України". Ганна

Скуртул робить вдалу спробу осмислити особливості художнього розгортання еміграційної тематики і проблематики в українській прозі останніх десятиліть, зокрема під кутом зору її жанрово-стильової специфіки, типології героїв. У поле зору дослідниці потрапляє сучасний еміграційний нарратив у його широкому трактуванні – як еміграційний дискурс українського зарубіжжя, материкова проза про еміграцію, зокрема заробітчанської тематики, а також проза еміграційної ризоми, тобто відтворення складних соціально-економічних і психофізіологічних процесів, зумовлених внутрішньою еміграційною напругою [9, с. 6]. Уже Олена Романенко, використовуючи багатий досвід вивчення міграційного дискурсу в зарубіжній критиці, теоретично обґрунтовує його структурні і семантичні особливості як соціального явища, зображеного крізь призму особистісної історії [6].

Такий сюжет запропонувала у 2019 р. українська письменниця Таня Малярчук, яка з 2011 р. живе у Відні, – це оповідання німецькою мовою "Жаби в морі" ("Frösche im Meer"), за яке вона отримала австрійську літературну премію імені Інґеборґ Бахманн. Цей твір ще науково не відрефлексований, а він викликає інтерес не лише своїм змістом, а й жанровою специфікою – як авторка використовує формат оповідання, щоб відтворити не лише окремі події, пов'язані з еміграцією, а й загальнолюдський аспект проблематики, зумовлений локальною темою. Отож, об'єктом дослідження є твір Тані Малярчук, а предметом – художні особливості осмислення теми еміграції письменницею. Для досягнення цієї мети використано як напрацювання сучасних науковців щодо феномену міграції / еміграції в новітній українській літературі, так і прийоми цілісного філологічного аналізу художнього тексту.

Результати дослідження. В основі сюжету – історія двох людей, різних за віком, соціальним статусом, національністю, яких об'єднала дивна, на перший погляд, дружба. Це український заробітчанин Петро і старенька віденська пані Гріль. Уже на початку твору оповідачка, використовуючи умовний спосіб, міркує про місце людини в житті, її досягнення, які часто вербалізуються у формі питань власних дітей: як ти став тим, ким став. Тим самим вона "руйнує" очікування читача, який сподівається в експозиції познайомитись із головними персонажами, дізнатись про час і місце дії. Натомість оповідачка іронічно натякає на прірву між мрією та дійсністю, між дитинством і зрілістю, і такий авторський прийом підказує, що в центрі оповіді опиниться не зовсім щаслива, нереалізована людина. І ця людина – українець Петро, який ось уже 17 років живе без паспорта у Відні. Однак про місцеперебування героя читач дізнається згодом, а поки мовиться про дунайські хвилі, які блискавично поглинули головний документ чоловіка, його паспорт. Інтригує авторка й назвою оповідання, бо, по-перше, само собою зрозуміло, що море – не місце для життєіснування жаб, по-друге, про цих холоднокровних письменниць поки не згадує. Перше відсилення до цього образу – старий віденський Жабиний парк на північних околицях міста, у якому Петро працює підмітальником, отримуючи мізерну платню (типовий образ гастарбайтера). Саме тут він зустріне стару жіночку, "дуже-дуже стару, може, за дев'яносто" [4] – фрау Гріль. Власне, історія знайомства і вкрай короткого спілкування цих людей окреслює основне тематичне коло оповідання, сюжет якого розгортається лінійно, у хронологічній послідовності, проте з численними ретардаціями, із яких читач дізнається про минуле персонажів. Так, хоча вік Петра не вказано, можна здогадатися, що це чоловік у віці десь під 40 років, можливо, – за 30, невисокий,

худий (ці деталі портрета письменниці оздоблює іронічно – "мітла пасувала йому ідеально"). Він народився в невеличкому українському селі (Таня Малярчук іронічно уточнює – "в центрі" його, бо село є, очевидно, таким, що вимирає, як і сотні українських сіл, звідки люди масово виїжджають – змушені виїжджати – на заробітки, тому народження "в центрі" не забезпечує людину від проблем). Ось і всі паспортні дані, ніби з документу, якого Петро свідомо позбувся. Проте для письменниці важливішою є "внутрішня" біографія героя, яку вона вимальовує через багато промовистих деталей. Так, родина Петра – не з багатих: у батьківському пропахлому їжею, незатишному будинку з роями чорних мурах у шпаринах діти ніколи не почували себе ситими, крім того, хлопець ріс без батька. У спогадах дорослого сина він постає крізь призму натуралістичної картини: щоб знищити набридливих мурах, батько поливав їхні голови солляркою. Проте важливіше інше – ті життєві принципи, які батько прищеплював дітям. Адже під час цього процесу винищення він "... приповідав, що в людей іноді також виростають непотрібні крила, але виживають лише ті, в кого сильні ноги і хто швидко бігає" [4]. І знову оповідачка не може втриматися від іронії: "Петрів батько мав сильні ноги, одного дня втік і не повернувся" [4]. Цей фрагмент із біографії героя (про родину, виховання у ній) доповнюється ще одним епізодом, обов'язковим етапом у житті людини – кохання та одруження. Читач ще на початку оповідання дізнався, що Петро самотній, і лише в розвитку дії чоловік згадує про реготунку Наталку, повнотілу, свідому своїх жіночих чар, легковажну ("... витанцювувала перед іншими хлопцями в сільському клубі..." [4]). Їхні стосунки нагадували гойдалку, такою провокативною та непослідовною була дівчина, яка врешті-решт сказала Петрові, як відрізала: "Господи, який же ти нудний!" [4]. Ця образа була такою глибокою, що Петро вирішує втекти із села. Мотив цього вчинку подвійний: довести Наталку власну значимість і тим самим продемонструвати справжнє вміння жити, бо в очах українців "виратися за кордон означало мати клепку і везіння" [4]. Авторка змальовує лише перші кроки заробітчанської одиссеї чоловіка, якого шахраї завербували на збір полуниць ранньою весною. Тож і далі Петрові не щастило: йому траплялася все менш низькооплачувана і непрестижна робота: продавця контрабандних ялинок із рідних Карпат, збирача сміття, нарешті – прибиральника у старовинному парку.

Життєва лінія фрау Гріль також, як того і вимагає жанр оповідання, накреслена пунктирно. Жінка мешкає в чепурному будиночку біля парку, нагадує "розгубленого привида", її тіло зістарилось разом із душею, яка заблукала в лабіринтах минулого й сучасного. Поведінка фрау Гріль сигналізує про деменцію: вона переконана, що в квартирі живуть жаби, такі полохливі "милі створіння", Петра сприймає за Ганса, чи то чоловіка, чи то коханого, який колись зрадив її.

Зустріч цих двох людей стала знаковою для обох, і з цього сюжетного епізоду тема заробітчанства переходить на інші реєстри звучання – з основної вона перетворюється на другорядну, а проблематика оповідання набуває загальнолюдського сенсу. Незважаючи на комфорт і добробут у чепурному будиночку біля парку, матеріальні статки і фінансове забезпечення, фрау Гріль самотня й нещасна, як і український заробітчанин Петро, за душею у якого порожньо – у прямому й переносному значенні цього слова. Лише у грудях живе чудовисько, яке "...миттю здійсмає свої дванадцять голів, і шаленіє, і випалює, і спустошує душу" [4] (виразна алюзія до

українських народних казок і билин, у яких діє Змії Горинич – багатоголовий дракон, який дихає вогнем із своїх трьох, шести, дев'яти або дванадцяти незнищених голів; у тексті Тані Мальярчук зацентровано, що цей фантастичний герой наділений максимальною кількістю голів – промовиста проекція на душу Петра). Це чудовисько – почуття провини й сорому за змарновані літа, за необдумані вчинки, за нездійсненні сподівання. Адже чоловік, який так рішуче позбувся паспорта, не витравив зі свого серця спогадів, які вряди-годи вриваються у його душу: дим у зимовому парку нагадував про рідне село, рідну домівку; слова фрау Гріль, звернені до Ганса, народжували спогади про Наталку, через яку чоловік опинився за кордоном, щоб довести дівчині свою значущість; недоглянута й голодна віденська пані викликала десятки питань про матір: як їй жилося у старості, хто піклувався про неї?

Саме згадки про матір найчастіше приходять до героя: виявляється, пам'ять роду неможливо легко зітерти, навіть бідне і скривджене дитинство зіграло самою присутністю найріднішої людини як найцінніший досвід і теплий спогад. І хоча для Петра це прості й буденні вміння – зварити борщ, доглянути за нігтями старої людини, і вони зігрівають його самотню душу, яка оживає тоді, коли цей український чоловік починає турбуватися про фрау Гріль. Так само на примітивному побутовому рівні він проводить паралелі між вимріяним західним і нібито упослідженим українським світом. І тоді виявляється, що не все так погано в рідних стінах: скажімо, його мама уникала хімічних засобів для чищення кухонного начиння, родина харчувалася натуральними продуктами – як дотепно зауважує оповідачка, у Відні "...ніколи не бачили картоплину з дірками від зубів городнього земледуха" [4].

Спілкування Петра з фрау Гріль повертає українському чоловікові самоповагу, бо в його душі оживають добро, щирість, бажання піклуватися про когось близького. Та весь парадокс у тому, що такою близькою людиною для Петра стає зовсім чужа жінка, яка для сусідів – несповна розуму, тому й загрозна для цілого будинку. Проте фрау Гріль нібито опікується її племінницею, яка лише залишила записку з телефонним номером і проханням дзвонити в екстреній ситуації. Проте такий час уже настав для віденської пані, бо вона не може виходити з квартири, не може обслуговувати себе, голодна, недоглянута, покинута. Власне, її і рятує Петро – людина "ніхто", а не нібито небайдужа племінниця С'юзі чи то нібито пильні сусіди. У цьому сюжетному повороті авторкою закладено глибокий підтекст, за допомогою якого вона протиставляє кордоцентризм української душі, українського характеру раціоналізму західного європейця. І письменниця ще раз у сюжеті оповідання – у його відкритому фіналі – використовує цей прийом (в епізоді, коли поліцейський разом із сусідкою-туркенею та племінницею С'юзі приходять до помешкання фрау Гріль і зовсім безпідставно звинувачують Петра у збоченстві), зобразивши контраст (знову у підтексті) між теплим і людським ставленням до безпорадної людини поважного віку як до власної матері й мораллю західного світу, у якому панують стереотипні уявлення про стосунки між людьми, зокрема між чоловіком і жінкою. Водночас письменниця не ідеалізує український характер, бо досить іронічно згадує про вимушені, але негідні вчинки українців за кордонами батьківщини, які засвідчують нехтування законом, що для західного європейця зовсім неприпустимо й дико (Петро позбувається паспорта, бо "...так буде легше домовитися з місцевою поліцією,

мовляв, без документів можна прикинутися біженцем" [4]; Петрові сусіди по кімнаті, теж українські заробітчани, навпаки, мали кожен по декілька паспортів, і це допомагало їм перетинати кордон; один із водіїв бусика, теж українець, обіцяв перевезти Петра "в багажнику додому через всі можливі кордони" [4]).

Так само з іронією авторка пише, що саме байдужа до долі тітки С'юзі називає Петра збоченцем і чудовиськом, проте для Петра така знищувальна характеристика не є страшною, адже він сам уже давно живе із "внутрішнім чудовиськом": у цьому зовні непримітному чоловікові без паспорта – одному із тисяч українських мігрантів, якому виїзд за кордон не подарував омріяного щасливого життя, а, навпаки, перетворив на людину "ніхто", "бліду тінь не на своєму місці, подув вітру, що розносить в парку обгортки від шоколадних батончиків" [4], – вирують такі пекельні муки, які нагадують дванадцять пащ отого чудовиська. Власне, ця метафора підкреслює дуже лапідарно, але об'ємно, як Петро міркує та оцінює своє невідале життя: від утечі за кордон – від нерозділеного кохання – до прибиральника у віденському парку. Останньою краплею в цьому внутрішньому двобої стає звістка про зруйнований батьківський будинок, про смерть матері, яку поховала ота, як думав Петро, осоружна й нікчемна Наталка, яку він колись кохав і яка виявилася "доволі приємною жінкою" за оцінкою Петрового товариша-заробітчанина. Отоді-то "Петро тихо заплакав, без сліз, щоб не налякати фрау Гріль. Вона натомисть підійшла ближче і притулила Петрову голову до своїх грудей. Стареча рука гладила волосся, жуки дзижчали, жаби кумкали" [4]. Як слушно зауважила Юлія Кристева, "чужинець – людина, в якій під панцирем активіста чи невтомного 'працівника-іммігранта' зідрано шкіру" [3, с. 13].

Таня Мальярчук таку типово-нетипову історію українського мігранта оздоблює "жаб'ячим" мотивом. Парк, у якому працює Петро, називається Жабиним, як і невеличкий віденський палац на північних околицях міста, хоч ніхто у цій місцині жаб не бачив. Отож, прямий натяк на нелогічність назв або ж їх нерозгаданість, утаємниченість. Хворобливі марення-видіння фрау Гріль також пов'язані із жабами, й однозначно вони засвідчують її депрессию, можливо, викликану старістю, можливо, самотністю. Адже лише Петро підхопив цю вигадку поважної пані про "милих створінь" у її помешканні, і в її свідомості почали зривати реальні згадки про Ганса, про зраду, яка виявилася обопільною, про негідницю С'юзі, яка "з доброї милої дівчинки перетворилася на злу відьму"; ця старенька самотня жінка абсолютно адекватно реагує на піклування про неї Петра. Водночас її хвилює дитяче питання, чи жаби можуть жити в морі. Український заробітчанин, який так несподівано з'являється в житті старої пані, не лише піклується про неї, а й підтримує, намагаючись не відштовхнути ставленням до жінки як до психічно хворої, а, навпаки, підхоплює її фантазії, щоб заспокоїти, умиротворити її неспокійну душу. Особливо показовим у цьому плані є прикінцевий діалог: "Фрау Гріль кинулася до відчиненого вікна.

– Море суне, – прошепотіла вона, сповнена жаху, – скоро буде тут, треба позачиняти вікна, інакше загинуть мої жаби. Жаби не можуть жити в морі. ...

– Фрау Гріль, – сказав Петро, – прошу, залиште вікна відчиненими" [4]. У ньому – пряме відсилання до заголовку оповідання і його декодування (жаби не можуть жити в солоній морській воді), водночас у цьому обміні короткими

репліками вперше Петро не погоджується зі старою жінкою, немов хоче оцю нелогічність самотнього життя їх обох знизити, перекреслити, забути. Відтак образ (і мотив жаби) набуває символічного значення, асоціативно відсилає до українських приказок "як жаба на купині", "кожна жаба своє болото хвалить". Проте отієї купини, тобто осілості, рідного "горбика" серед "болота" життя в Петра немає, він утратив усе вдома, а на чужині не знайшов. Опозиція чуже / рідне підсилюється алюзією на поезію Лесі Українки "Дим": "Для нас у ріднім краю навіть дим / Солодкий та коханий...". Цей рядок своєю чергою запозичений із пісні першої Гомерової "Одіссеї". Петро сумує за батьківщиною, і найменша деталь нагадує йому про рідну домівку – запах вугілля, морозу, опалих горіхів і навіть конячого гною. Цей чоловік, хоч і "розчинився серед чужинців", бо, власне, прагнув цього, приходить до несподіваного висновку, що батьківщина із її негараздами манить до себе, а упорядкована чужина так і не стала рідною.

В оповіданні прочитується й алюзія на "Наталку Полтавку" І. Котляревського, лише сучасні Петро та Наталка не нагадують ту ідеалізовану закохану пару, яка боролась за своє щастя і знайшла його. Таня Малярчук змальовує майже карикатурний образ дівчини, яка "гиготіла і знущально погойдувала пишними грудьми", яка відверто підкреслювала свою сексуальність. Такою вона залишилася в пам'яті розчарованого у жіноцтві Петра, проте його сусід по віденському помешканню по-іншому оцінив цю "повнотілу реготунку" як "доволі приємну жінку", ще й милосердну, бо саме вона поховала матір Петра.

Висновок. Отже, для оповіді про еміграцію Таня Малярчук використала, як визначає О. Романенко, "сюжет зовнішнього переміщення" [6, с. 201–204]. Водночас вимагає уточнення її висновок про те, що незалежно від жанру – новела чи роман – їхня структурна модель уніфікована за такими елементами: переміщення / перехід; зміна імені; зміна мови / освоєння нової мови, повернення мови; ностальгія; рефлексія як спосіб передачі переживань і формувань нової ідентичності; естетика пограниччя / пограничного існування [6, с. 200]. Як засвідчує здійснений аналіз, деякі структурні віхи письменниці опускає або ж трансформує: замість зміни імені – життя без паспорта, освоєння нової мови незадовільне (Петро із заздрістю зауважив, що "туркенька говорить німецькою краще за нього"), отож, авторка підкреслює "невписаність" головного героя у чуже середовище. Також в оповіданні співіснують два конфлікти – внутрішній (ті чудовиська, які шаленіють у душі Петра, символізують його усвідомлення власної нереалізованості, помилковості рішень і вчинків) і зовнішній (головний герой переступив через закон, живучи без паспорта в чужій країні). Натомість в емігрантських сюжетах зазвичай зовнішній конфлікт переходить у внутрішній [6, с. 201]. Рефлексії Петра відтворено лапідарно – через символи, інтертекстуальні елементи, заголовок. Його спогади вимагають дешифрування читача, і все це продиктовано саме жанровими вимогами до оповідання. Так від заробітчанської теми авторка піднімається до тем і проблем буттєвих, загальнолюдських: про сенс людського життя, про любов як найвище мірило людяності, про "роки, які минають блискавично, коли не цінуєш власне життя" [4]. Це коло питань, яке цікавить кожного, незалежно від національності, віку, соціального статусу.

Список використаних джерел

1. Гринченко Б. Д. Словарь украинского языка = Словарь української мови. Передрук з вид. 1907–1909 р. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1958. – 573 с.
2. Коцарев О. Понаїхали. Книжка заробітчанських пристрастей від Артема Чапая (+ уривок з роману) / О. Коцарев. – Електронний ресурс. – Режим доступу: https://texty.org.ua/articles/64657/Ponajihaly_Knyzhka_zarobitchanskykh_prystrastej_vid_Artema_Chapaja-64657/
3. Кристева Ю. Самі собі чужі / Ю. Кристева; пер. з фр. З. Борисюк. – Київ: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2004. – 263 с.
4. Малярчук Таня: Жаби в морі / Т. Малярчук. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://vogue.ua/article/culture/knigi/chto-chitat-rasskaz-tatyany-malyarchuk.html?fbclid=IwAR1G3OF0SAe3fzfgUOXc9j-GFdSytR455bk35LYtV-hL6w07ACuos8Anbp4>
5. Николук Т. В. Психотип трудового емігранта в сучасній українській прозі / Т. Николук, Н. Шкляєва // Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Філологічні науки". – 2017. – Вип. 2. – С. 135–138.
6. Романенко О. Міграційний дискурс сучасної української літератури: теоретична модель і тематичні горизонти / О. Романенко // *Studia Ukrainika Posnaniensia*. – 2022. – Vol. X/1. – P. 193–212.
7. Рябченко М. Художнє осмислення заробітчанства в сучасній українській прозі / М. Рябченко // *Літературознавчі студії*. – 2015. – Вип. 43/2. – С. 195–203.
8. Сидоренко О. Свій / чужий простір у романі Марини Левицької "Два фургони" / О. Сидоренко // *Філологічні науки*. – 2019. – Вип. 30. – С. 53–56.
9. Скуртул Г. С. Художнє осмислення еміграції в українській прозі останньої третини ХХ – початку ХХІ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук / Г. С. Скуртул. – Київ, 2015. – 18 с.
10. Слова зі значенням. Вирази, які народилися в незалежній Україні. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/249221/slova-zi-znachenniam-vyrazy-yaki-narodylysia-v-nezalezhnii-ukrayini>
11. Словник української мови: у 11 т. – Київ: Наук. думка, 1972. – Т. 3. – 744 с.
12. Чонка Т. Тема еміграції в сучасній українській літературі (за романами Ірен Роздобудько) / Т. Чонка // *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. – 2018. – Вип. 23. – С. 372–378.

References

1. Hrinchenko, B. D. (1958). *Slovar ukrainskogo yazyka = Slovar ukrainiskoi movy*. [Dictionary of the Ukrainian language]. Peredruk z vyd. 1907–1909 r. Kyiv: vyd-vo AN URSR. (In Ukr.).
2. Kotsarev, O. *Ponajihaly. Knyzhka zarobitchanskykh prystrastej vid Artema Chapaja* (+ uryvok z romanu). [We have arrived. The Book of Earning Passions by Artem Chapaj (+ an excerpt from the novel)]. – URL: https://texty.org.ua/articles/64657/Ponajihaly_Knyzhka_zarobitchanskykh_prystrastej_vid_Artema_Chapaja-64657/ (In Ukr.).
3. Krysteva, Yu. (2004). *Samy sobi chuzhy*. [They are strangers to themselves]; perek. z fr. Z. Borysiuk. Kyiv: vydavnytsvo Solomii Pavlycko "Osnovy". (In Ukr.).
4. Malyarchuk, Tania. *Zhaby v mory*. [Frogs in the sea]. – URL: <https://vogue.ua/article/culture/knigi/chto-chitat-rasskaz-tatyany-malyarchuk.html?fbclid=IwAR1G3OF0SAe3fzfgUOXc9j-GFdSytR455bk35LYtV-hL6w07ACuos8Anbp4> (In Ukr.).
5. Nykolyuk, T. V., Shklyayeva, N. V. (2017). *Psyhotyp trudovogo emigranta v suchasni ukrainskii prozi*. [The psychotype of the labor emigrant in modern Ukrainian prose]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelja. Seriya "Filologichni nauky"*. (2), pp. 135–138. (In Ukr.).
6. Romanenko, Olena (2022). *Migratsiynyi dyskurs suchasnoi ukrainskoi literatury: teoretychna model i tematychni horizonty*. [Migration discourse of modern Ukrainian literature: theoretical model and thematic horizons]. *Studia Ukrainika Posnaniensia*. (X/1), pp. 193–212. (In Ukr.).
7. Ryabchenko, Maryna (2015). *Khudozhnie osmyslennia zarobitchanstva v suchasni ukrainskii prozi*. [Artistic interpretation of wage-earning in modern Ukrainian prose]. *Literaturoznavchi studii*, 43/2, pp. 195–203. (In Ukr.).
8. Sydorenko, O. (2019). *Svii / chuzhyi u romani Maryny Levytskoi "Dva furgony"*. [Own / someone else's space in Maryna Levytska's novel "Two Vans"]. *Filologichni nauky*, 30, pp. 53–56. (In Ukr.).
9. Skurtul, Hanna Sergiivna. (2015). *Khudozhnie osmyslennia emigratsii v ukrainskii prozi ostannoii tretyny XX-pochatku XXI st.* [The fictional perception of emigration in Ukrainian prose during the period from the last third of the XX till the beginning of the XXI centuries]; avtoref. dys. ...kand. filol. nauk. Kyiv. (In Ukr.).
10. *Slova zi znachenniam. Vyrazy, yaki narodylysia v nezalezhnii Ukraini*. [Words with meaning. Expressions that were born in independent Ukraine]. – URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/249221/slova-zi-znachenniam-vyrazy-yaki-narodylysia-v-nezalezhnii-ukrayini> (In Ukr.).
11. *Slovyk ukrainskoi movy*: v 11 t. (1972). [Dictionary of the Ukrainian language]. Ed.: I. K. Bilodid (hol.), A. A. Buriachok ta in.] T. 3. Kyiv: Naukova dumka. (In Ukr.).
12. Chonka, Tetiana. (2018). *Tema emigratsii v suchasni ukrainskii literaturi (za romanamy Iren Rozdobudko)*. [The theme of emigration in modern Ukrainian literature (based on the novels of Irene Rozdobudko)]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva*. (23), pp. 372–378. (In Ukr.).

Надійшла до редколегії 06.03.23

Nina Bernadska, Dr. Sci. (Philol.), Prof.
ORCID: 0000-0001-9217-2229
e-mail: nbernadska@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

EMIGRATION AS A LITERARY PLOT IN MODERN UKRAINIAN PROSE: ARTISTIC EXPERIENCE OF TANIA MALIARCHUK

The article is devoted to the topic of emigration in modern Ukrainian literature. It is noted that its various variants – motives for departure, actions, deeds, psychology of migrants, their achievements and illusions were artistically interpreted in the latest Ukrainian prose, most often in the novel genre (the works of Irene Rozdobudko "Morning cleaner", 2004, "I know, what do you know, what I know", 2011, V. Eshkilieva "Paphos", 2002, Nataalka Doliak "Gastarbaiterka", 2012, Nataalky Snyadanko "Frau Müller is not ready to pay more", Irena Karpa "Good news from the Aral Sea", 2019, A. Chapaia "We have arrived", 2015, Olga Slonivska "Lost in Time", 2018, as well as the British writer of Ukrainian origin, Maryna Levytska "Two vans", 2008, "A short history of tractors in Ukrainian", 2013, and others). Similar topics and issues are raised by Tanya Malyarchuk in another genre format – in the story "Frogs in the Sea" (2019), written in German and awarded the Austrian Ingeborg Bachmann Literary Prize. For this, the author chooses a "plot of external displacement" (Olena Romanenko), focusing on the fate of two lonely, abandoned people from different worlds – a Ukrainian emigrant Petro and an aristocratic Viennese Frau. In the development of the plot, the writer combines external (life without a passport in a foreign country, violation of the law, constant desire to be unnoticed, to do the dirtiest work) and internal (reflections on one's own life) conflicts, focuses on the loss of the usual coordinate system by the main character – not only in a foreign country, but also in the homeland, where no one is waiting for him – neither his mother nor his lover. Therefore, with the help of the symbol that was included in the title of the work (frogs in the sea), intertextual elements (allusions to the image of smoke in the poetry of Lesya Ukrainka, the images of Nataalka and Peter from I. Kotlyarevsky's drama Nataalka Poltavka) the author, starting from the theme of emigration, raises essential, common human problems: about the meaning of human life, about love as the highest measure of humanity, about the inevitability of time, about a person's right to choose and responsibility for it.

Keywords: theme of emigration, Tanya Maliarchuk, newest Ukrainian prose.